

Skandal oko prisluškiivanja u Makedoniji: četiri karakteristike makedonskog izbornog autoritarnog režima

Trajče Panov

**Makedonija se suočava s
ozbiljnom političkom krizom koja
je eskalirala nakon skandala oko
prisluškiivanja i objelodanjivanja
brojnih razgovora koji su
sadržavali dokaze o političkom i
gospodarskom kriminalu, totalnoj
kontroli nad medijima i sudstvom,
kao i brojnim slučajevima izbornih
nepravilnosti**

Makedonija se suočava s ozbiljnom političkom krizom koja je eskalirala nakon skandala oko prisluškiivanja i objelodanjivanja brojnih razgovora koji su sadržavali dokaze o političkom i gospodarskom kriminalu, totalnoj kontroli nad medijima i sudstvom, kao i brojnim slučajevima izbornih nepravilnosti. Ovaj je skandal dodatno polarizirao političku situaciju u zemlji koja je nestabilna još od 24. prosinca 2012. godine, kada su oporba, a zatim i mediji izbačeni iz parlamenta nakon žustrog neslaganja oko veličine predloženog proračuna za nadolazeću godinu (Vasović 2012), a posebice nakon posljednjih parlamentarnih izbora 2014. godine, kada je oporba odlučila bojkotirati rad parlamenta zbog masovnih nepravilnosti u izbornom procesu. Makedonskim građanima predstavljaju se dva potpuno oprečna diskursa o krivnji za ovaj skandal. S jedne strane, oporba tvrdi kako Vlada, odnosno konkretno sigurnosna i protuobavještajna agencija (UBK) koju vodi Sašo Mijalkov, bratić premijera Nikole Gruevskog, provodi masovan program prisluškiivanja telefonskih razgovora 20 tisuća Makedonaca, uključujući novinare, političare i vjerske vođe – što je više od broja ljudi koji su bili prisluškiivani za vrijeme komunizma. S druge strane, Vlada optužuje Zorana Zaeva, vođu oporbenog Socijaldemokratskog saveza Makedonije (SDSM), za špijunažu, suradnju s inozemnim obavještajnim službama i pokušaj državnog udara, te pritom kritizira način na koji je oporba došla u posjed snimki, no izbjegava izjasniti se o istinitosti tvrdnji snimljenih u tim razgovorima (MacDowall 2015).

Problem nemogućnosti Vlade da preuzme odgovornost za ovaj veliki skandal jasan je primjer nedemokratskih procesa u

zemlji. Kompleksni višetnički sastav zemlje koja je bila suočena s međuetničkim sukobom na početku stoljeća, dug proces europske i transatlantske integracije (koji je do neke mjere određen složenim odnosima sa susjedima, posebice s Grčkom i sukobom oko imena zemlje kao kamenom spoticanja u dalj-

Problem nemogućnosti Vlade da preuzme odgovornost za ovaj veliki skandal jasan je primjer nedemokratskih procesa u zemlji

njem napredovanju prema članstvu u EU-u i NATO-u), slabo gospodarstvo i visoka nezaposlenost dodatno su ubrzali proces urušavanja demokratskih principa u Makedoniji.

U ovome članku tvrdim kako se Makedonija pod vlašću Nikole Gruevskog transformirala u izborni autoritarni režim. Na temelju teorijskih zasada koje je postavio Schedler (2006), analiziram četiri elementa koji su karakteristični za nedemokratske sustave i koji su vidljivi u Makedoniji u posljednjih devet godina. Premda popis elemenata nije u potpunosti iscrpljen, tvrdim kako su izostanak slobodnih i poštenih izbora (I), izjednačavanje vladajuće stranke Unutarnje makedonske revolucionarne organizacije – Demokratske stranke za makedonsko nacionalno jedinstvo (VMRO-DPMNE) i države (II), klijentelizam i politička patronaža (III), kontrola medija (IV) te nacionalistička ideologija (V) pet glavnih karakteristike sustava koji je Nikola Gruevski izgradio u Makedoniji. Svoje tvrdnje o narušavanju demokracije u Makedoniji potkrijepit ću dokazima koji se temelje na telefonskim razgovorima čiji je sadržaj procurio u javnost.

Makedonija kao izborni autoritarni režim

Skandal oko prisluškivanja ili takozvane "bombe" ponudio je jedinstven korpus dokaza koji idu u prilog tvrdnji da je Makedonija hibridni režim. Istraživači demokracije pod pojmom "hibridnih režima" (Diamond 2002) razumiju političke sustave koji nisu ni demokratski ni autoritarni, a u literaturi je moguće pronaći i koncepte poput "pseudodemokracije" (Diamond, Linz i Lipset 1995: 8). Razvoj događaja u Makedoniji pod vlašću konzervativnog, demokršćanskog VMRO-DPMNE-a i premijera Nikole Gruevskog

Skandal oko prisluškivanja ili takozvane "bombe" ponudio je jedinstven korpus dokaza koji idu u prilog tvrdnji da je Makedonija hibridni režim

pokazuje kako koncept izbornog autoritarnog režima (Schedler 2006, Levitsky i Way 2007) ponajbolje objašnjava trendove koji upozoravaju na urušavanje demokratskih principa u zemlji.

Kako tvrde Guriev i Treisman (2015), u posljednjim desetljećima javljaju se novi oblici diktature koji se ne temelje na masovnom nasilju, već na manipulaciji informacijama. Ovi režimi razlikuju se po izvorima zloupotrebe monopola sila, dok je krajnji ishod njihove vladavine potiskivanje ljudskih prava i umanjivanje demokratskih principa. Makedonija je pod Nikolom Gruevskim transformirana u izborni autoritarni režim. Izborni autoritarni režimi igraju igru višestranačkih izbora na način da održavaju redovite izbore za zakonodavnu i izvršnu vlast. No pritom toliko duboko i sustavno narušavaju liberalnodemokratske principe slobode i poštenja da izbori umjesto "instrumenta demokracije" (Powell 2000) postaju instrumenti autoritarne vladavine. Kao što Schedler (2006) ističe, pod izbornom autoritarnom vladavinom izbori su općenito inkluzivni (postoji opće biračko pravo), minimalno pluralistički (oporbene se stranke smiju natjecati), minimalno kompetitivni (oporbene stranke, premda ne smiju pobijediti, smiju osvajati glasove i mandate) i minimalno otvoreni (oporbene stranke nisu podvrgnute masovnoj represiji, no mogu doživjeti represivni tretman na selektivan i sporadičan način).

U Makedoniji oporba doista smije sudjelovati na izborima

U posljednjim desetljećima javljaju se novi oblici diktature koji se ne temelje na masovnom nasilju, već na manipulaciji informacijama

i osvajati određeni broj mandata, no izbori nisu slobodni i poštenu, te to onemogućuje oporbu u osvajanju parlamentarne većine. Telefonski razgovori između ministara u Vladi, premijera, čelnika sigurnosne i protuobavještajne agencije, pročelnika Ureda premijera i drugih istaknutih članova vladajuće stranke svjedoče o nekoliko oblika izborne prijevare i nasilja.

Usredotočit ću se na četiri tipa izborne prijevare: manipulacije biračkim tijelom, manipulacije glasovanjem, kupovinu glasova i političke pritiske. Snimljeni razgovor između ministrice unutarnjih poslova Gordane Jankulovske i glavnog tajnika Vlade i stranke Kirila Bozinovskog otkriva kako je ministrica unutarnjih poslova jedna od organizatora procesa ilegalnog izdavanja osobnih iskaznica građanima koji su zatim glasovali na više različitih biračkih mjesta. Kao što je ministrica otkrila u telefonskom razgovoru, postoje slučajevi gdje je "50 birača prijavljeno na jednoj adresi u stanu od 40 četvornih metara". Jankulovska u razgovoru s nižerangiranim djelatnikom svojega ministarstva raspravlja o tome kako je "negdje 44, u drugom slučaju 19, drugdje pak 22, na trećem mjestu pak 42 birača prijavljeno u jednoj kući". U drugom telefonskom pozivu ministar prometa Mile Janakievski traži od lokalnog zaposlenika Ministarstva unutarnjih poslova da izda 300 osobnih iskaznica za izborne potrebe. Drugi oblik manipulacije biračkim tijelom koji se često koristi na izborima jest izdavanje osobnih iskaznica albanskim državljanima makedonskog etničkog podrijetla, kako bi mogli glasovati na različitim biračkim mjestima u zemlji. Najzloglasniji

oblik ovakve manipulacije jest prijavljivanje birača iz većinski makedonske Općine Pustec u Albaniji za glasovanje na lokalnim izborima u Općini Centar u središtu Skopja.

Zastrašivanje je najčešći oblik manipuliranja glasovanjem (Lehoucq 2003) koji se koristi na izborima u Makedoniji. Zastrašivanje obično uključuje prijetnje nasiljem, kao i ekonomske i pravne prijetnje. Telefonski razgovor između ministra prometa Janakievskog i ravnateljice Centra za nezbrinutu djecu pokazuje kako se vršio pritisak na djelatnike Centra da izađu na birališta i glasuju za vladajuću stranku. Drugi pak telefonski razgovor, između ministra Janakievskog i ministrice kulture Elizabete Kančeske Milevske, otkriva prijetnje upućene obitelji poginula pjevača Toše Proeskog zbog toga što nije glasovala za VMRO-DPMNE. Osim toga, česta je i uporaba ekonomskih i pravnih prijetnji kao oblika pritiska na izborni proces. U razgovoru čiji je sadržaj procurio u javnost, vođa parlamentarne većine Silvana Boneva otkriva premijeru kako u njezinu rodnom gradu Strumici, u kojemu je gradonačelnik Zoran Zaev, "nema niti jednog poduzeća koje nije podložno reketarenju".

Postoji tanka granica između izborne prijevare i političkog pritiska (Lehoucq 2013), a u Makedoniji je vladajuća stranka često prešla tu granicu. Drugi razgovori koji su procurili pružaju dokaze o zloupotrebi javnog novca i sustava subvencija za izborne potrebe. Politički pritisci na oporbu i neovisne kandidate konstantni su te čak uključuju prijetnje fizičkom eliminacijom (Martin Protoger, pročelnik Ureda premijera) ili prijetnje paleži restorana i otpuštanjem članova obitelji (Kiril Bozinovski).

Kada stranka postane važnijom od države

Jedna od glavnih karakteristika nedemokratskih režima jest snažna uloga vladajuće stranke u cijelom političkom sustavu. Pritom se dokida razlikovanje između stranke i države (Linz 2000) te one srastaju u jedno. Ovaj je obrazac tipičan za jednostranačke režime. Vladavina VMRO-DPMNE-a u Makedoniji posjeduje mnoge elemente prenapušavanja uloge stranke i stavljanja državnih institucija u sjenu stranke. Rast važnosti stranke moguće je promatrati na simboličkoj i supstancijalnoj razini. Simbolički, jedan od prvih poteza vlade Nikole Gruevskog bilo je proglašenje službenog dana stranke, odnosno dana kada je osnovana Makedonska revolucionarna organizacija za borbu protiv Osmanlija 1893. godine, državnim praznikom. VMRO-DPMNE osnovan je 17. lipnja 1990. godine, no prema službenoj stranačkoj ideologiji postoji kontinuitet s povijesnim IMRO-

Jedna od glavnih karakteristika nedemokratskih režima jest snažna uloga vladajuće stranke u cijelom političkom sustavu

om, te se stoga povijesni osnutak te organizacije koristi kao službeni dan stranke. Nadalje, posljednjih je godina nastupio revizionistički proces novog vrednovanja povijesnih događaja, te su mnoge političke figure 19. i 20. stoljeća koje su dotada broj 21 - svibanj 2015.

gledane u negativnom svjetlu, poput Todora Aleksandrova, Ivana Mihajlova i Andona Kjoseta, promaknute u nacionalne junake. Jednako tako, snažna se počast daje Jordanu Mijalkovu, ministru unutarnjih poslova u prvoj makedonskoj vladi nakon osamostaljenja koji je poginuo u prometnoj nesreći i koji je ujak premijera Gruevskog i otac šefa tajnih službi Saše Mijalkova.

U biti, VMRO-DPMNE konstantno zloupotrebljava državne institucije za stranačke ciljeve. Razgovor ministrice Jankulovske koji je procurio u javnost otkriva da je "jedan kat zgrade ministarstva korišten kao izborni stožer stranke". U drugom pak razgovoru ministar prometa Janakievski govori šefu obavještajnih službi Mijalkovu da se "glavni izborni stožer za Općinu Centar nalazi u ministarstvu". Nadalje, stranka koja je prije pobjede na izborima 2006. bila u financijskim problemima dobila je po nejasnim uvjetima nove i raskošne prostore za svoje novo sjedište. Klijentelizam kao dio stranačkog regrutiranja snažno je prisutan u postkomunističkim zemljama (Kitschelt i Wilkinson 2007), a slučaj VMRO-DPMNE-a posljednjih godina pokazuje kako je stranačko članstvo glavni i osnovni kriterij za zapošljavanje u državnim institucijama.

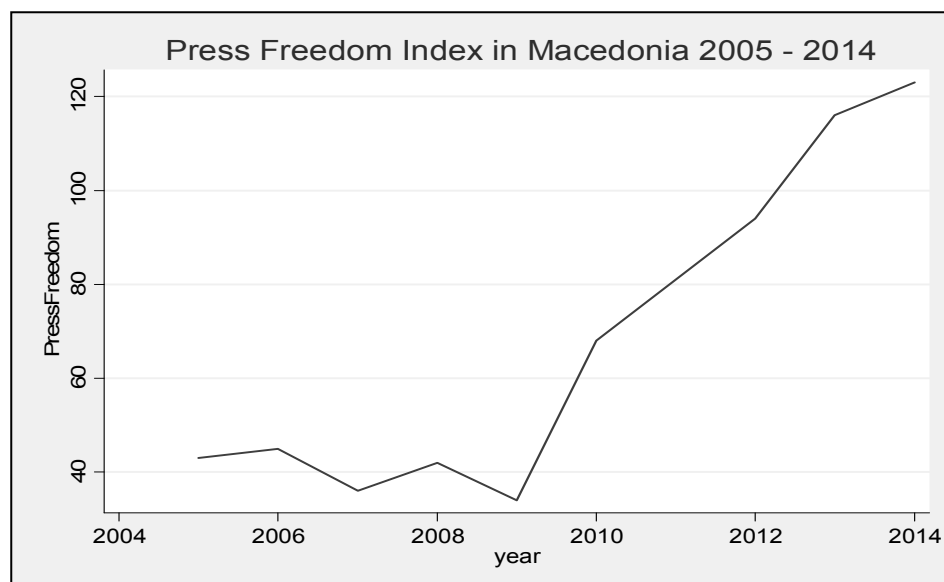
Klijentelizam i politička patronaža

Dok je makedonsko gospodarstvo u izrazito lošem stanju, uz visoku nezaposlenost i vrlo slabu industriju, javni sektor čini glavnu komponentu ekonomske aktivnosti (Tevdovski, Panov i Taleski 2015). VMRO-DPMNE i Gruevski su uspjeli izgraditi snažan sustav stranačkog klijentelizma i patronaže, stvorivši dug popis aktera koji imaju koristi od zloupotrebe javnih sredstava za stranačke ciljeve.

Stranačka lojalnost uvjet je ne samo za dobivanje posla u državnoj upravi, već i za korištenje ustavno zajamčenih socijalnih prava. Na ovaj način, Gruevski je uspio izgraditi sustav regrutiranja stranačke potpore putem snažne i široko rasprostranjene ovisnosti građana o državnim izdacima. Tevdovski, Panov i Taleski (2015) tvrde kako sustav klijentelizma i političke patronaže funkcionira preko tri tipa državnih izdataka. Prvi tip čine realni dohoci poput plaća i socijalnih transfera koji se koriste kao glavni alat stvaranja biračke mašinerije za premijerovu stranku. Cilj je učiniti što veći udio stanovništva ovisan o stranci na vlasti. Primjeri operacionalizacije ovakvih državnih izdataka su zapošljavanje prema stranačkoj pripadnosti; isplata plaća osobama koje ne dolaze na radno mjesto, no aktivni su u stranačkom radu; povećanje mirovna uoči izbora; socijalni transferi za ljudi koji ne udovoljavaju kriterijima i slično. Objavljeni telefonski razgovor ministrice unutarnjih poslova i pročelnika Ureda premijera otkriva namjere i planove za "čišćenje državne uprave od 'komunjara' i zapošljavanje isključivo 'naših ljudi'". Rezultat ovakve prakse je prenapušana državna i javna uprava s niskim plaćama, umjesto male i učinkovite administracije s višim primanjima (Tevdovski, Panov i Taleski 2015). Drugi tip čine poljoprivredni poticaji kojima se seljake čini ovisnima o državi i stranci te se smanjuje bijes uzgajivača zbog porasta proizvodnje hrane. Treći tip uključuje dodjeljivanje poslova na javnim natječajima na temelju "nepisanih" pravila, odnosno bliskosti ponuđača sa stranačkim elitama.

Premda je prakticiranje ovakvih mehanizama izgradnje

Grafikon 1. Indeks slobode medija u Makedoniji

Izvor: Indeks slobode medija prema Reporterima bez granica (www.en.rs.org)

biračke potpore bilo i u ranijim makedonskim vladama, kao i u drugim zemljama na jugoistoku Europe, ono što čini slučaj vlade Nikole Gruevskog posebnim jest snažna zloupotreba državnih izdataka u stranačke svrhe. Objelodanjeni telefonski razgovori nude dokaze o selektivnom davanju poticaja i socijalnih transfera, korištenju javnih natječaja za predizborne svrhe te snažnim ekonomskim i političkim pritiscima na one poduzetnike koji nisu bliski premijerovoj stranci.

Medijske slobode i uloga interneta u autoritarnim režimima

Geddes i Zaller (1989) pokazali su kako potpora režimu snažno ovisi o razini političke svijesti građana. "Ljudi u širokom srednjem rasponu svijesti, koji obraćaju dovoljno pažnje da bi bili eksponirani, no koji nisu dovoljno sofisticirani da bi pružali otpor, su tipično najviše podložni vladinom utjecaju" (Geddes i Zaller 1989: 319–320). Prema tome, kontrola medija stoga je još jedan bitni element koji utječe na moć hibridnih režima kao što je to Makedonija pod Gruevskim. Režim Nikole Gruevskog jasno je prepoznao važnost medija za održavanje na vlasti kroz dulji period.

Grafikon 1 pokazuje dramatičan pad slobode medija u Makedoniji tijekom devet godina vlade Nikole Gruevskog. Također je jasno da je ovaj proces suzbijanja slobode medija posebice izražen nakon prvog reizbora Gruevskog nakon prijevremenih parlamentarnih izbora 2008. godine. Kao što ističu Trpevska i Micevski (2014), ovdje se radi o trećoj razini medijskih sloboda u Makedoniji od 2009. godine naovamo, koju je moguće opisati kao "političku kolonizaciju medijskog prostora", marginalizaciju koncepta javnog interesa u medijskoj politici te potkopavanje političkog pluralizma u medijima. Nova medijska regulativa nakon 2009. godine išla je izravno na štetu medijskih sloboda i prava novinara. Novi zakon o medijima sužava

medijske slobode u zemlji (Europska komisija 2013). Medijske slobode dodatno su na udaru i zbog novog zakona o kleveti. Zadaće i ovlasti Makedonskog vijeća za telekomunikacije, neovisnog regulatornog tijela, u potpunosti su usklađene s preporukama Vijeća EU-a, no u praksi su imenovanja članova i njihov rad pod snažnim utjecajem političkih stranaka, Vlade te same medijske industrije (Vijeće Europske unije 2014).

Glavni su izvor prihoda za komercijalne medije reklame. No, ovi prihodi također uključuju i proračunska sredstva putem takozvanih "javnih kampanja" i reklama za Vladu i druge državne institucije (Trpevska i Micevski 2014). U

posljednjih nekoliko godina snažno se povećao opseg državnog oglašavanja u medijima, te je tako Vlada dospjela među pet najvećih oglašivača (Makedonsko vijeće za radioteleviziju 2013).

Nasuprot tomu, struktura vlasništva nad medijima dramatično se promijenila zbog državnog pritiska, ali i zbog zatvaranja glavnog neovisnog televizijskog kanala A1 TV 2011. godine, kao i nekoliko novina, koji su svi bili u vlasništvu Velije Ramkovskog, osuđenog na zatvorsku kaznu zbog korupcije i utaje poreza. Nadalje, 2013. godine u zatvor je dospio novinar Tomislav Kezarovski zbog članka objavljenog 2008. godine u kojemu navodno otkriva identitet zaštićenog svjedoka, premda je ta osoba stavljena u program zaštićenih svjedoka nekoliko godina nakon objavljivanja članka.

Trpevska i Micevski (2014) ističu, pozivajući se na izvješće Europske komisije o napretku, nedostatak uravnoteženog izvješćivanja za vrijeme izbornih kampanja (ne samo u javnim već i u privatnim medijima). Pokazuju kako je to rezultat triju faktora: 1) nedostatka učinkovitog okvira koji bi jamčio politički pluralizam; 2) snažne ovisnosti medija o javnom oglašavanju, što vodi u političku ovisnost; 3) državnih sredstava koja se preusmjeravaju provladinim medijskim kućama.

Neuravnoteženost u informiranju posebice je bila vidljiva uslijed otkrivanja skandala oko prisluškivanja. Javna radiotelevizija i privatne medijske kuće bliske Vladi u svojim vijestima čak i ne spominju dokaze koji su procurili u javnost uslijed skandala. U takvim okolnostima vrlo suženog neovisnog medijskog prostora oporba ima skućene mogućnosti predstavljanja svojeg pogleda na stvari. Sukladno tomu, internet i društvene mreže nameću se kao glavna opcija za komuniciranje oporbe s građanima. Prethodno iskustvo s mobiliziranjem prosvjednika (Panov 2011) pokazalo je kako su društvene mreže i internet mogući medijski prostori nad kojima autoritarni režimi imaju slabiji nadzor.

”Skopje 2014”: politička korupcija visokog profila skrivena iza zavjese izgradnje nacije i nacionalnog brendiranja

Zadnji element koji ću analizirati u ovome članku kao karakteristiku hibridnog režima u Makedoniji koji održava Gruevskog na vlasti jest postojanje službene državne ideologije. Takozvana antikvizacija i masovni plan urbane obnove pod Vladinom palicom ”Skopje 2014” ključni su segment izgradnje nacije (Vangeli 2011) i neoliberalnog brendiranja nacije (Graan 2013). Strukture koje konstituiraju ”Skopje 2014” simboliziraju specifičnu nacionalističku ideologiju (Graan 2013), dok je pak suvremena antikvizacija iskorištena kao učinkovito oruđe političke mobilizacije (Vangeli 2011). Na političkoj razini, proces antikvizacije iznova

Antikvizacija i masovni plan urbane obnove pod Vladinom palicom ”Skopje 2014” ključni su segment izgradnje nacije

naglašava primarnu ulogu njezinih nositelja, vladajuće stranke VMRO-DPMNE-a, no ima negativan utjecaj na međuetničke odnose i međunarodni položaj zemlje (Vangeli 2011).

Monoetnički narativ makedonske povijesti koji promiče stranka potaknuo je etničke tenzije, a isticanje makedonskog polaganja prava na antičko doba nepotrebno je antagoniziralo susjednu Grčku. Ovaj narativ je dodatno korišten u svrhu predstavljanja premijerove stranke kao jedine zaštitnice makedonske nacionalne ideje. Na taj način su svi protivnici ovakvog diskursa proglašeni ”izdajcima”, nasuprot ”domoljuba” iz redova vladajućeg korpusa. Istodobno, upravo ovakav pristup odmaknuo je fokus građana s problema krhkoga gospodarstva. No, pod velom izgradnje nacije i domoljublja sakrio se jedan od najvećih korupcijskih projekata u povijesti zemlje. Projekt ”Skopje 2014” preskup je, a troškovi izgradnje višestruko su se povećali od početnih izračuna. Proces trošenja novca nije transparentan, zaobišao je jasnu javnu raspravu, a dobar dio sredstava dodijeljen je putem dogovora iza zatvorenih vrata, bez javnoga natječaja.

Uz to, skandal oko prisluškivanja ponudio je dokaze za koruptivne radnje širokih razmjera u koje je Gruevski osobno uključen. Telefonski razgovori koji su procurili prikazuju Gruevskog kao političara sa snažim ekonomskim interesima, koji je koristio državne intervencije kako bi nagomilao imovinu u vrijednosti 17 milijuna eura. U drugom pak snimljenom razgovoru Gruevski izdaje naputak za dogovaranje provizije od oko 25 milijuna eura za poslovni dogovor s kineskim ulagačima oko izgradnje autoceste. Pored toga, vladavinu Nikole Gruevskog karakterizira značajno povećanje socijalnih razlika u zemlji. Najbogatijih jedan posto Makedonaca zarađuje 12 posto ukupnog nacionalnog dohotka. Ovaj je udjel treći najviši u Europi, iza Ujedinjenog Kraljevstva i Njemačke. Dohodak najbogatijih jedan posto makedonskih građana narastao je gotovo tri puta između 2005. i 2010. godine, dok je dohodak ostalih 99 posto stanovništva porastao samo 11 posto. Polovica ekonomskog

broj 21 - svibanj 2015.

raستا između 2005. i 2010. godine završila je u rukama jedan posto stanovništva (Jovanović 2014).

Zaključak

Ovaj je članak sagledao trenutnu političku krizu u Makedoniji analizom političkog sustava i procesa urušavanja demokratskih principa. Koristeći se primjerima iz najnovijeg skandala oko prisluškivanja, ustvrdio sam kako je u Makedoniji na snazi izborni autoritarni režim koji karakteriziraju izostanak slobodnih i poštenih izbora (I), država u sjeni vladajuće stranke (II), klijentelizam i politička patronaža (III), snažna kontrola medija (IV) te postojanje nacionalističke ideologije (V). Svih ovih pet elemenata odigralo je snažnu ulogu u potvrđivanju političkog prvenstva Gruevskog i vladajuće stranke VMRO-DPMNE-a, uz istodobno urušavanje demokracije, narušavanje međuetničkih odnosa i međunarodnog položaja zemlje.

Proces urušavanja demokratskih principa u Makedoniji započeo je 2009. godine te i dalje traje. Prve godine vladavine VMRO-DPMNE-a i Gruevskog karakterizirale su neke populističke mjere koje su pomogle Vladi u ostvarivanju snažne izborne pobjede na prijevremenim izborima 2008. godine. Izbori su raspisani odmah nakon snažne javne reakcije na ishod sastanaka NATO-a u Bukureštu i grčkog veta na makedonsko članstvo u Sjevernoatlantskom savezu. Proces koji su uslijedili bacili su Makedoniju unatrag u pogledu razine demokracije, medijskih sloboda, korupcije, nacionalizma, neovisnosti sudstva te uloge stranke u političkom sustavu. Stranka na vlasti je također uspostavila sustav cjelovite kontrole pravosuđa putem strogo kontroliranih obrazaca izbora sudaca i tužitelja prema stranačkim kriterijima. Položaj Makedonije na međunarodnoj sceni također je pogoršan zbog grčkog utjecaja unutar Europske unije, ali i zbog domaćih problema.

Skandal oko prisluškivanja doveo je državu do najviše točke političke krize. Razina političke polarizacije ostavlja malo prostora za brzo političko rješenje. Institucije koje su pod potpunom stranačkom kontrolom teško mogu jamčiti neovisnu

Uloga međunarodne zajednice, posebice Europske unije, trebala bi biti ključna u iznalaženju rješenja koje će Makedoniju potaknuti u smjeru demokratskih procesa i europske integracije

istragu i razrješenje ove krize. Oporba traži prijelaznu vladu koja će organizirati sljedeće parlamentarne izbore, dok VMRO-DPMNE i Gruevski odbacuju takav scenarij. Zemlja je stoga uhvaćena u limbu, uz neizvjesnu budućnost. Uloga međunarodne zajednice, posebice Europske unije, trebala bi biti ključna u iznalaženju rješenja koje će Makedoniju potaknuti u smjeru demokratskih procesa i europske integracije.

Literatura

- Diamond, L. J. (2002). Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*. 13 (2): 21–35.
- Diamond, L. J.; Linz, J. J. i Lipset, S. M. (1995). *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. 2. izd. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Europska komisija (2013). The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2013 Progress Report. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/mk_rapport_2013.pdf (pristupljeno 1. travnja 2015.)
- Geddes, B. i Zaller, J. (1989). Sources of Popular Support for Authoritarian Regimes. *American Journal of Political Science*. 33 (2): 319–347.
- Graan, A. (2013). Counterfeiting the Nation? Skopje 2014 and Politics of Nation Branding in Macedonia. *Cultural Anthropology*. 28 (1): 161–179.
- Guriev, S. i Treisman, D. (2015). How Modern Dictators Survive: Cooptation, Censorship, Propaganda, and Repression. *CEPR Discussion Paper*.
- Jovanović, B. (2014). Nasite 99 Procenti. Kolumna. *Radio Slobodna Makedonija*. <http://www.makdenes.mobi/a/26680529.html> (pristupljeno 21. travnja 2015.)
- Kitschelt, H. i Wilkinson, S. (2007). *Patrons, Clients, and Policies: Patterns of Democratic Accountability and Political Competition*. Cambridge i New York: Cambridge University Press.
- Lehoucq, F. E. (2003). Electoral Fraud: Causes, Types, and Consequences. *Annual Review of Political Science*. 6 (1): 233–256.
- Levitsky, S. i Way, L. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge i New York: Cambridge University Press.
- Linz, J. J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- MacDowall, A. (2015). Fears of Macedonia's fragile democracy amid coup and wiretap claims. *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/27/fears-macedonias-fragile-democracy-amid-coup-wiretap-claims> (pristupljeno 27. veljače 2015.)
- Makedonski institut za medije (2010). Analiza javne radiotelevizije u Republici Makedoniji u kontekstu europske medijske politike. Skopje.
- Makedonsko vijeće za radioteleviziju (2013). Analiza telekomunikacijskog tržišta u 2012. godini. Skopje.
- Panov, T. (2011). Više od "I like this": protesti u Makedoniji i društvene mreže. <http://www.media.ba/bs/novinarstvo-online/vise-od-i-protesti-u-makedoniji-i-drustvene-mreze> (pristupljeno 9. travnja 2015.)
- Powell, B. G. (2000). *Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Visions*. New Haven i London: Yale University Press.
- Reporteri bez granica (2011). Disastrous Summer for Macedonian Media, with TV Station and Three Dailies Closed. Reporters Without Borders. <http://en.rsf.org/macedonia-disastrous-summer-formacedonian-17-08-2011,40797.html> (pristupljeno 27. veljače 2015.)
- Schedler, A. (2006). *The Logic of Electoral Authoritarianism*. Boulder, CO i London: Lynne Rienner Publishers.
- Tevdovski, D.; Panov, T. i Taleski, D. (2015). The 'damned' triangle of inequality, neo-liberalism and patronage in Republic of Macedonia: Is there any way out? *Working Paper*.
- Trpevska, S. i Micevski, I. (2014). Macedonia. U: Petković, B. i Hrvatinić, S. (ur.). *Media Integrity Matters: Reclaiming Public Service Values in Media and Journalism*. Ljubljana: Mirovni inštitut, str. 257–326.
- Vangeli, A. (2011). Nation-Building Ancient Macedonian Style: The Origins and the Effects of So-Called Antiquization in Macedonia. *Nationalities Papers*. 39 (1):13–32.
- Vasović, A. (2012). Macedonia Opposition ejected from Parliament in row. *Reuters*. 24. prosinca.
- Vijeće Europske unije (2014). EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/eu-human-rights-guidelines-freedom-expression-online-and-offline> (pristupljeno 1. travnja 2015.) ■